

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

เรื่อง พระรถ - เมรี เป็นที่รู้จักมากแพร่หลายมากเรื่องหนึ่ง ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ มีทั้งวรรณกรรมลายลักษณ์และมุขปาฐะ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง บางท้องถิ่นก็กล่าวกันว่า เรื่องนี้เป็นตำนานสถานที่ในท้องถิ่นของตน แม้จะมีผู้เชื่อว่า เดิมเป็นนิทานพื้นเมืองของไทย แล้วจึงมีการเรียบเรียงขึ้นเป็นชาดกในภายหลังก็ตาม แต่ผู้วิจัยได้พบนิทานต่างชาติที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายกับเรื่องพระรถ - เมรี ของไทยมากมาย ได้แก่ นิทานอินเดีย สิงกา ไทยใหญ่ อหรับและลาว

จากการศึกษาเปรียบเทียบเห็นว่า เรื่องพระรถ - เมรีของไทยน่าจะมีที่มาจากนิทานต่างชาติที่แพร่หลายเข้ามาในรูปแบบของ นิทานมุขปาฐะ เป็นไปได้มากที่จะได้รับทั้งจากนิทานอินเดีย และนิทานสิงกา โดยเฉพาะนิทานอินเดียน่าจะเป็นแหล่งที่มาสำคัญที่สุดของนิทานเรื่อง พระรถ - เมรี ของไทย เนื่องจากอินเดียเป็นต้นกำเนิดของศิลปะและวัฒนธรรมแห่งหนึ่งของวัฒนธรรมไทยในหลาย ๆ ด้าน การแพร่หลายของนิทานนั้นอาจจะแพร่เข้ามาโดยตรงหรือโดยผ่านทางสิงกาหรือทั้งสองทาง เมื่อได้รับมาแล้วมีการดัดแปลงและเพิ่มเติมรายละเอียดบางส่วนจนกลายเป็นนิทานพื้นบ้านพื้นเมืองของไทยไป คือ เปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมอนุภาคจากลักษณะนิทานอินเดียที่เป็นเรื่องราวระหว่างนางยักษ์แปลงกับมเหสีเคิมและโอรสที่กล้าหาญและสามารถ ตามแบบเรื่องที่ 462 และ 302 มาเป็นนิทานที่เน้นถึงความสัมพันธ์ของตัวละครและเหตุการณ์ในแต่ละช่วงโดยเชื่อมโยงด้วยกฎแห่งกรรม คือ เพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างนางยักษ์และนางสิบสองในตอนต้นเรื่องที่เกี่ยวกับการที่นางยักษ์เคยเลี้ยงนางสิบสองมาก่อน ตามแบบเรื่องที่ 327 ในนิทานไทยใหญ่ และนิทาน เรื่องพระรถ - เมรีของไทย และตอนท้ายเรื่องก็เพิ่มเรื่องราวที่เน้นให้เห็นความสัมพันธ์ของพระเอกและนางเอกซึ่งเป็นธิดาของนางยักษ์ นิทานไทยใหญ่และวรรณกรรมท้องถิ่นและนิทานพื้นบ้านของภาคเหนือบาง เรื่องมีรายละเอียดในแต่ละอนุภาคที่มีความใกล้เคียงกันมากที่สุด อาจจะเป็นเพราะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานานแล้ว และดินแดนทั้งสองนี้น่าจะเป็นบริเวณที่ได้รับอิทธิพลของนิทานอินเดีย

การเชื่อมโยงเรื่องไปสัมพันธ์กับนิทานเรื่อง พระอรุณ - มโนห์รา น่าจะเป็น เพราะอิทธิพลของพุทธศาสนา ดังที่ได้มีการนำเรื่องพระอรุณ - เมรีของไทยมาจนเป็น ซากก ชื่อว่า รตเสนซากก ในขณะที่เดียวกันเรื่องนี้ก็ยังคงแพร่หลายอยู่ในรูปของนิทาน มุขปาฐะด้วย กวีชาวลาเนาไทยยังอ้างถึง เรื่อง พระอรุณ - เมรี ในโคลงนิราศหริภุญไชย ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่แต่งในราวต้นสมัยอยุธยา นิทานเรื่องนี้คงแพร่หลายจากทางเหนือมา สู่ทางใต้ เพราะต่อมามีผู้นำเรื่องนี้มาแต่งเป็น กาพย์ขับไม้เรื่อง พระอรุณ และ บทมโหรี เรื่องพระอรุณเสน ในสมัยอยุธยา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะเคยมี กลอนบทละคร เรื่อง พระอรุณ - เมรี ในสมัยนั้นด้วย ดังที่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ได้ทรงเล็งเห็นถึง การเล่นละครนอกสมัยอยุธยาไว้ว่า นิยมเล่นแต่บางเรื่องที่มีตัวละครสำคัญไม่เกิน 3 ตัว และไต่ยกเรื่อง พระอรุณ - เมรี เป็นตัวอย่าง¹

เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละอนุภาคของเรื่อง พระอรุณ - เมรี ฉบับ ร้อยกรองสำนวนต่าง ๆ แล้วเห็นว่า ไม่ได้ลอกเลียนจากรตเสนซากกโดยตรง แต่อาจจะได้รับอิทธิพลอยู่บ้างในบางส่วน เช่น แนวความคิดเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นต้น แต่ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่มีรายละเอียดที่เป็นตัวของตัวเองซึ่งคิดว่าน่าจะเป็นเพราะได้รับอิทธิพล ของนิทานพื้นบ้านที่เล่ากันอยู่ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ารูปแบบและความมุ่งหมายในการแต่ง วรรณกรรมร้อยกรองเหล่านี้ต่างไปจากซากก จึงจำเป็นต้องมีการพรรณนาถึงสิ่งต่าง เช่น ชมบ้านเมือง ชมป่าเขา ชมโฉม พรรณนาความรู้สึก ความรัก ความเศร้าโศก บท คร่ำครวญต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นศิลปะในการแสดงออกซึ่งความสามารถทางกวีนิพนธ์ คำนึงเนื้อหา ก็เน้นถึงความรักของพระอรุณและนางเมรีมากเป็นพิเศษ จนมีการคัดตอนพระอรุณจากนางเมรี ไปแต่งเป็นบทคร่ำครวญทำนองนิราศมากมายหลายสำนวน ทั้งกลอน กาพย์ และฉันท

ผู้วิจัยเห็นว่า กลอนบทละคร เรื่อง พระอรุณ - เมรี ส่วนวันที่ 1 หรือ ส่วนวันที่ 3 ในสมุคไทยน่าจะเป็นสำนวนสมัยอยุธยา และเป็นที่มาของเรื่องพระอรุณ - เมรี ส่วนวน ของนายบุศย์ ในสมัยรัตนโกสินทร์ และอาจจะมีอิทธิพลไปถึงวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง พระอรุณ - เมรีของภาคใต้ด้วย รวมไปถึงนิทานพื้นบ้านในท้องถิ่นต่างๆ บางส่วน วรรณกรรม

¹ คุ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช. ตำนานละครอิเหนา. (พระนคร: คลังวิทยา), 2507 หน้า 8.

รูปแบบอื่น ๆ เช่น แผล และลิเก เป็นต้น ส่วนอิทธิพลของเรื่อง พระรถ - เมรี ที่แพร่หลายลงสู่ภาคใต้ของไทยนั้นก่อให้เกิดวรรณกรรมรูปแบบอื่น ๆ ขึ้น เช่น นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก และโนราควัย

เมื่อการพิมพ์เจริญก้าวหน้าขึ้น ได้มีการนำเอาเรื่อง พระรถ - เมรี มาเรียบเรียงขึ้นใหม่และพิมพ์เผยแพร่ ทั้งในรูปนิทานร้อยแก้วและนิทานคำกลอน หรือวรรณกรรมรูปแบบอื่น ๆ เรื่องที่เรียบเรียงขึ้นใหม่นี้และนิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบกันอยู่ต่อ ๆ มานั้นมีลักษณะที่สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจาก รวดเสนาชาคค
2. กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลโดยตรง จาก กลอนบทละคร ส่วนวนของนายบุศย์

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ เรื่อง พระรถ - เมรี ส่วนต่าง ๆ นี้ทำให้ทราบว่า เรื่อง พระรถ - เมรีแพร่หลายอยู่ในดินต่าง ๆ ของประเทศไทยมากมายและปรากฏอยู่ในหลายรูปแบบ รวมทั้งนิทานต่างชาติก็มีที่มิเค้าเรื่องคล้ายกันด้วยมากมาย เราจึงอาจศึกษาวรรณกรรมเรื่องนี้อีกได้ในเชิงคติชนวิทยา เช่น อาจจะศึกษาตามทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน โดยใช้ระเบียบวิธี ภูมิ - ประวัติ (History Georgraphic Method) ให้ทราบถึงแหล่งกำเนิดและทิศทางการแพร่กระจายของนิทานเรื่องนี้

ผู้วิจัยยังพบวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคเหนือที่อยู่ในลักษณะของคัมภีร์ใบลานอีกเป็นจำนวนมากมายซึ่งเก็บอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในชื่อว่า พุทธเสนากระบ่าง นางสิบสองบั้ง แต่ยังไม่ได้ปริวรรตเป็นภาษาไทยกลางเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีผู้สนใจนำมาปริวรรตและศึกษาถึงลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมเรื่องนี้ของภาคเหนือ

นอกจากเรื่อง พระรถ - เมรีแล้ว ยังมีวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ อีกมากมายที่พบในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทยที่มีเค้าเรื่องคล้ายคลึงกัน แต่เรียกชื่อและมีรายละเอียดต่างกันไปบ้าง น่าจะรวบรวมแล้วนำมาศึกษาเปรียบเทียบว่าต่างกันอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ซึ่งอาจจะได้ทราบถึงที่มาของนิทานและทิศทางการแพร่กระจายของนิทานเหล่านั้นได้